

# Hodočašće mladih na Široki Brijeg u kontekstu jubileja *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*: povijesni okvir i identitetsko značenje

MARINA BEUS

Sveučilište u Mostaru, Filozofski fakultet  
University of Mostar  
Faculty of Humanities and Social Sciences  
E-mail: marina.beus@ff.sum.ba

DOI: <https://doi.org/10.47960/2712-1844.2026.12.63>

UDK: 322: 27-9 (497.6 Široki Brijeg)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1. listopada 2025.

Prihvaćeno: 19. veljače 2026.

## Sažetak

Megajubilej *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata* koji je Katolička Crkva pokrenula sredinom 1970-ih godina predstavljao je ne samo duhovni i pastoralni projekt nego i svojevrstan odgovor na ideološka ograničenja vjerskog i nacionalnog izražavanja u socijalističkoj Jugoslaviji. Posebna pozornost Crkve bila je usmjerena na katoličku mladež kao nositelje vjerskog, ali i društvenoga života. Unutar toga konteksta, kada govorimo o hercegovačkom prostoru, osobitu važnost poprimaju organizirana hodočašća mladih na Široki Brijeg. Ti su susreti, okupljajući mlade iz domovine i dijasporu, pridonijeli obnovi duhovnih vrijednosti, povijesnih sjećanja i nacionalnog identiteta. Unatoč trajnom nadzoru vlasti i pokušajima suzbijanja, hodočašća mladih nadživjela su represivne strukture te, sudeći prema društvenom ozračju koje je uslijedilo, ostavila su trajan pečat na hercegovački mladi naraštaj kada je riječ o prepoznavanju povijesnih korijena i vjerskog identiteta.

*Ključne riječi:* Katolička Crkva; megajubilej; Široki Brijeg; hodočašće mladih; identitet; komunistička vlast; vjerski pokret.

## **Pilgrimage of Youth to Široki Brijeg in the Context of the *Thirteen Centuries of Christendom among the Croats* Jubilee: Historical Framework and Identity Significance**

Original scientific article  
Received: 1 October 2025  
Accepted: 19 February 2026

### **Summary**

The mega-jubilee *Thirteen Centuries of Christendom among the Croats*, initiated by the Catholic Church in the mid-1970s, represented not only a spiritual and pastoral project but also a kind of a response to the ideological restrictions on religious and national expression in socialist Yugoslavia. The Church devoted special attention to Catholic youth as bearers of religious and social life. Within this context, when speaking about the Herzegovinian region, the organised pilgrimages of youth to Široki Brijeg are of particular importance. These gatherings, bringing together large numbers of youth from the homeland and the diaspora, contributed to the renewal of spiritual values, historical memory, and national identity, and very quickly became the subject of interest for the state security services and the Commission for Religious Affairs, which, by characterising them as clerical-nationalist, attempted to suppress them through various forms of pressure. Despite the communist authorities' constant surveillance, the religious and identity-related momentum that began in Široki Brijeg in the mid-1970s, and later "grew" alongside the great Jubilee of the Church, reached its culmination in the atmosphere surrounding the 1990 pilgrimage, thereby completing an important cycle in the process of renewing the religious and national consciousness of the Croatian people, within the specific context of the late socialist period and on the eve of the changes that followed the breakup of Yugoslavia. The youth pilgrimages outlived the repressive structures and, judging by the social climate that followed, left a lasting mark on the younger generation in Herzegovina in terms of recognising their historical roots and religious identity.

*Keywords:* Catholic Church; mega-jubilee; Široki Brijeg; pilgrimage of youth; identity; communist government; religious movement.

### **Uvod**

U razdoblju nakon gušenja reformskih inicijativa i nametanja ideološke homogenizacije, Katolička Crkva pokrenula je megajubilej *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata* koji nije bio samo vjersko-liturgijsko

obilježavanje crkvene povijesti, nego i strateški kulturno-identitetski projekt kroz koji se afirmirao i hrvatski nacionalni senzibilitet unutar ondašnjega društveno-političkog sustava.<sup>1</sup> U sklopu ovoga jubilejskog pokreta i Crkva u Hercegovini, u okolnostima suženog političkog djelovanja i nadziranog društvenog izričaja, posegnula je za mehanizmima mobiliziranja vjernika, s osobitim naglaskom na mlade naraštaje. Analiza onodobnoga hercegovačkoga katoličkog tiska upućuje na znatan broj priloga koji izvješćuju o organiziranim aktivnostima mladih, poput sportskih natjecanja, vjeronaučnih olimpijada te drugih susreta ostvarivanih kroz međužupne posjete i različite svečanosti (blagoslov maturanata, natjecanja crkvenih zborova, primanja u franjevačku mladež i dr.).<sup>2</sup> Uz to, tiskovine bilježe duhovne obnove i euharistijske kongrese na razini hercegovačkih župnih zajednica, dekanata i biskupija, kao i velik broj priloga posvećenih samom jubileju, te poziva na organizirana hodočašća u središta koja su u tom razdoblju izrasla u važne žarišne točke vjerskog i duhovnoga života, ali i u prostore intenzivnoga kulturno-identitetskog oblikovanja.<sup>3</sup> Navedene pastoralne inicijative rezultirale su i vjerskim okupljanjima mladih na Širokom Brijegu, koja su u javnom i crkvenom diskursu postala poznata pod nazivom *Hodočašće mladih*. Budući da je riječ o tematici koja je u dosadašnjim znanstvenim istraživanjima gotovo nepoznata, u radu se razmatra i analizira uloga i značaj

---

<sup>1</sup> IVAN MIKLENIĆ, *Pogledi u Glas Koncila*, Zagreb, 2013., str. 48; MARINO ERCEG, *Živko Kustić. Neustrašivi glas Crkve u Hrvata*, Zagreb, 2023., str. 249.

<sup>2</sup> S obzirom na brojnost naslova koji se odnose na ovu tematiku, smatramo nepotrebnim zasebno ih navoditi pa stoga upućujemo na tiskovine u kojima se može pratiti ovaj sadržaj: *Crkva na kamenu* od 1/1980. do 12/1990., *Naša ognjišta* br. 25-82 za razdoblje 1975.-1982., odnosno *Sveta baštinu* br. 1-35, od svibnja 1982. do prosinca 1985. te *Kršni zavičaj* br. 8-18.

<sup>3</sup> Iscrpnu analizu duhovnih i vjerskih priprema te obilježavanja ovoga jubileja u hercegovačkim biskupijama, temeljenu na hercegovačkom katoličkom tisku, vidjeti u: DIJANA KORAĆ, "Jubilej Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata u svjetlu hercegovačkoga katoličkog tiska", u: ANTE BRALIĆ i dr. (ur.), *Alta voce et calamo acri. Zbornik povodom sedamdesetog rođendana Mladena Ančića*, sv. II., Zadar, 2026., str. 329-363.

<sup>4</sup> Prema *Hrvatskoj enciklopediji*, hodočašće je pokloničko putovanje do nekoga svetišta ili mjesta čudesnih pojava, motivirano molbom ili zahvalom za neku milost, tjelesnu potrebu te duhovnu okrepju i obnovu. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/hodocasce> (21. 4. 2025.).

ovih molitvenih susreta mladih u kontinuitetu s obilježavanjem *Velike devetnice*. S obzirom na to da nam župne kronike župe Uznesenja Blažene Djevice Marije na Širokom Brijegu nisu ustupljene na uvid, istraživanje se temelji na hercegovačkim katoličkim tiskovinama *Naša ognjišta*, *Kršni zavičaj – hercegovački informativni zbornik za vjerska i društvena pitanja* i *Crkva na kamenu – pastoralno-informativni list hercegovačkih biskupija*,<sup>5</sup> kao i na dostupnoj arhivskoj građi u Arhivu Bosne i Hercegovine. Metodološki, rad se zasniva na kvalitativnoj analizi pisanih izvora, uz primjenu historiografske i diskurzivne analize, s ciljem sagledavanja kako simboličke ovih molitvenih susreta, tako i reakcije vlasti koja je navedena vjerska okupljanja tumačila kao platformu za reafirmaciju hrvatskog identiteta, odnosno svojevrsnim ideološkim otporom postojećem društveno-političkom sustavu.

## Crkveni jubilej kao simbolički otpor ideološkoj represiji

Represivno gušenje reformskoga pokreta u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj u prosincu 1971., koje je rezultiralo smjenom vodstva Saveza komunista Hrvatske, uhićenjima, sudskim procesima te institucionalnim i društvenim marginaliziranjem brojnih intelektualaca, studenata i političara koji su bili povezani s reformskim težnjama, nagovijestilo je razdoblje hrvatske političke šutnje. U takvim okolnostima Katolička Crkva u Hrvatskoj, koja se do 21. sjednice Predsjedništva SKJ u Karađorđevu, prema ocjenama Komisije izvršnoga vijeća sabora SRH, držala "oportunistički" i "promatrački",<sup>6</sup> čini

---

<sup>5</sup> List *Naša ognjišta* u izdanju župskog ureda Duvno pokrenut je u srpnju 1971. i pod tim je imenom izlazio do svibnja 1982., kada je zbog zabrane objavljivanja i uhićenja glavnog urednika fra Ferde Vlašića preimenovan u *Svetu baštinu*, da bi mu 1991. godine bilo vraćeno staro ime pod kojim i danas izlazi. *Kršni zavičaj – hercegovački informativni zbornik za vjerska i društvena pitanja* pokrenut je kao *Godišnji izvještaj za župu Drinovci / 1968*. Glavni urednik od 1970. do 2017. godine, kada je prestao izlaziti, bio je fra Žarko Ilić. *Crkva na kamenu – pastoralno-informativni list hercegovačkih biskupija* mjesečnik je koji izlazi od prosinca 1980. do danas.

<sup>6</sup> MIROSLAV AKMADŽA, *Katolička crkva u Bosni i Hercegovini i komunistički režim, knjiga II.*, 1967.-1990., Kostrena – Slavonski Brod, 2016., str. 54-55; DARKO HUDELIST, *Rim, a ne Beograd. Promjena doba i mirna ofenziva Katoličke Crkve u Hrvatskoj u Titovoj SFR Jugoslaviji (1975.-1984.)*, Zagreb, 2017., str. 10-14. Detaljnu analizu razloga ovakva postupanja crkvene hijerarhije vidjeti: D.

očigledan zaokret, postavljajući se kao odvažan oponent represivnoj politici novopostavljene vlasti u Hrvatskoj. Naime, do tada postojeći *modus vivendi* u crkveno-državnim odnosima zaoštrili su prvenstveno kritički istupi nadbiskupa Franje Kuharića, kako u pojedinačnim susretima s predstavnicima zagrebačke vlasti,<sup>7</sup> tako kroz njegove poruke u *Korizmenoj poslanici* iz veljače 1972., u kojima je vrlo oštro osudio vladajuću političku ideologiju materijalizma i ateizma, te jasno iskazao svoje neslaganje sa sustavom odgoja i obrazovanja koji nameće ateizam kao svjetonazor, naglašavajući kako politički programi i sustavi ne mogu biti životni nazori jer "politika nije vjera".<sup>8</sup> Poslanica je izazvala oštre reakcije vlasti, koja je u javnim istupima, ali i diplomatski, preko Svete Stolice, nastojala izvršiti pritisak na nadbiskupa Kuharića, zahtijevajući strogo poštivanje odredbi potpisanoga *Protokola* o nemiješanju Crkve u političku domenu.<sup>9</sup>

Iako se nakon intervencije Vatikana činilo da je crkveni vrh u Hrvatskoj "utišan", pokazalo se da je riječ tek o prividu. Naime, Crkva

---

HUDELIST, *Rim, a ne Beograd*, str. 16-30. Za razliku od Hudelista koji smatra da je Katolička Crkva distanciranjem od tih zbivanja pokazala "svoju zrelost, razboritost pa i dalekovidnost", sociolog religije Ivan Markešić kritizira crkvenu pasivnost, tumačeći da je crkveni vrh u Hrvatskoj podlegao vatikanskoj i jugoslavenskoj diplomaciji "radi nekih crkvenih 'viših interesa'". Opširnije: IVAN MARKEŠIĆ, "Crkvena šutnja" u vrijeme Hrvatskog proljeća", u: TVRTKO JAKOVINA (ur.), *Hrvatsko proljeće 40 godina poslije*, Zagreb, 2012., str. 245-270.

<sup>7</sup> Na sastanku s Josipom Kolarom, predsjednikom Gradske skupštine Zagreba, Kuharić je vrlo oštro kritizirao policijsko premlaćivanje studenata tijekom studentskih demonstracija na Trgu Republike, prijeteći kako će Crkva javno stati u njihovu obranu. D. HUDELIST, *Rim a ne Beograd*, str. 42.

<sup>8</sup> "Korizmeno pismo zagrebačkog nadbiskupa", u: *Glas Koncila*, 6, Zagreb, 19. 3. 1972., str. 1-2.

<sup>9</sup> D. HUDELIST, *Rim a ne Beograd*, str. 51. Naime, potpisanim *Protokolom* Sveta Stolica obvezala se da neće dopustiti zlouporabu vjere i Crkve u političke svrhe. S druge strane, ovaj dokument jamčio je i određena prava kada je riječ o slobodi vršenja vjerskih poslova i obreda, slobodi savjesti i vjeroispovijesti te kompetencijama Svete Stolice u vršenju njezine jurisdikcije nad Katoličkom Crkvom u Jugoslaviji. Opširnije o ovoj tematici: MIROSLAV AKMADŽA, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945.-1966.*, Rijeka, 2004., str. 278-282, 287-296, 300-302, 308-313; MARINA BEUS, *Kolar između srpa i čekića: položaj Katoličke Crkve i odnos komunističke vlasti prema dijecezanskom svećenstvu u Hercegovini u razdoblju od 1945. do 1966. godine*, Mostar, 2019., str. 304-324; PEĐA RADOSAVLJEVIĆ, *Odnosi između Jugoslavije i Svete Stolice 1963-1978.*, Beograd, 2012., str. 68-84.

će u sljedećem razdoblju realizirati jedan od najznačajnijih crkvenih projekata u 20. stoljeću – obilježavanje velikoga jubileja *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*. Riječ je zasigurno o najvećem državotvornom projektu Katoličke Crkve u Hrvata, koji je imao ne samo duhovno nego i nacionalno značenje jer se kroz vjerske proslave i sjećanja na ključne osobe hrvatske povijesti jačala i svijest o nacionalnom identitetu. Na taj način Crkva je, djelujući unutar dopuštenih okvira, revitalizirala hrvatsko pitanje, nadajući se njegovu rješavanju kroz nezatomljene težnje o stjecanju državne samostalnosti.<sup>10</sup> Jubilej je započeo *Hrvatskom marijanskom godinom* ili *Jeleninom godinom* (vezan uz 1000. obljetnicu smrti kraljice Jelene, te Gospina svetišta koje je sagradila na Otoku kod Solina), koju je na blagdan Male Gospe 1975. godine u marijanskom svetištu Gospe od Otoka otvorio splitsko-makarski nadbiskup Frane Franić, a potom je Biskupska konferencija Jugoslavije, na redovitom zasjedanju u Zagrebu od 7. do 9. listopada 1975. donijela odluku o proslavi velikoga nacionalnog jubileja *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*,<sup>11</sup> pa su tijekom 1976.

---

<sup>10</sup> D. HUDELIST, *Rim a ne Beograd*, str. 57, 515; M. ERCEG, *Živko Kustić*, str. 249-250; DRAGO ŠIMUNDŽA, "Godina Velikoga zavjeta i hrvatski kršćanski jubilej", u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 45, Split, 2019., str. 436-437; FRANE VRKIĆ, "Zadarska nadbiskupija i državne vlasti u prvoj polovici 1980-ih", u: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 63, Zadar, 2021., str. 396; JURE KRIŠTO, *Stoljeće naroda i Crkve: povijest Katoličke Crkve u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini u 20. stoljeću*, Zagreb, 2019., str. 602.

<sup>11</sup> Biskupska poslanica *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*, Zagreb, 1976., str. 8. Sadržaj poslanice također se može vidjeti u: IVO BANAC, *Hrvati i Crkva. Kratka povijest hrvatskog katoličanstva u modernosti*, Zagreb, 2013., str. 238-272. Iako nije navedeno tko je glavni autor ove poslanice, novija istraživanja pokazuju da je to bio zagrebački teolog Tomislav Šagi-Bunić. O tome: D. HUDELIST, *Rim a ne Beograd*, str. 370. Treba naglasiti kako je inicijativa za obilježavanje ovoga jubileja krenula još 1939. godine kada je objavljen *Nacrt duhovne obnove*, u kojemu je službeno najavljena *Hrvatska jubilarna godina* (naziva se i *Hrvatska sveta godina*, *Stepinčeva sveta godina* ili "samo" *Sveta godina*), koja se prema navedenom planu trebala obilježiti u razdoblju od 29. lipnja 1940. do 29. lipnja 1941. Obilježavanje je započelo misom u crkvi sv. Petra u Zagrebu, a nastavljeno održavanjem euharistijskoga kongresa u Đurđevcu te hodočašćem u Mariju Bistricu. Međutim, svečanosti koje su trebale uslijediti u lipnju 1941., a predviđale su podizanje spomenika kralju Tomislavu u Zagrebu, svečanost u Solinu, organiziranje hrvatskog nacionalnoga hodočašća u Rim te održavanje velikog euharistijskoga kongresa u Zagrebu, prekinuo je Drugi svjetski rat. D. HUDELIST, *Rim a ne Beograd*, str. 57-67, 119-124.

godine (od Uskrsa do rujna) organizirana biskupijska hodočašća u Solin, a na završnom slavlju (30. rujna 1976.) nazočio je i velik broj hercegovačkih vjernika.<sup>12</sup> Jubilej je uključivao i obilježavanje *Zvonimirove godine* (Biskupija kod Knina, 1978. – vezano uz 900. obljetnicu izgradnje crkve sv. Marije u Biskupiji kod Knina i 40. obljetnicu njezina ponovnoga podizanja) i *Branimirove godine* (Nin, 1979. – prisjećanje na Papin blagoslov hrvatskoga kneza Branimira i cijeloga hrvatskog naroda tijekom mise nad grobom sv. Petra 21. svibnja 879., te na pismo pape Ivana VIII. knezu Branimiru od 7. lipnja 879.).<sup>13</sup>

Sljedeću etapu ovoga jubilejskog pokreta činili su euharistijski kongresi koji su se održavali od 1980. do 1984. godine, uključujući i bosansko-hercegovačke biskupije, a megajubilej *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata* završio je 8. i 9. rujna 1984., održavanjem Nacionalnog euharistijskoga kongresa u Zagrebu i Mariji Bistrici gdje se slavila i 300. obljetnica pronalaska "kipa Majke Božje Bistričke (tzv. hrvatske Crne Gospe)".<sup>14</sup> U fondu Komisije za vjerska pitanja Saveznog izvršnog vijeća Bosne i Hercegovine nailazimo na niz dokumenata koji otkrivaju kako su ove proslave bile pod stalnom prisмотрom raznih državnih službi. Posebnu pozornost svakako su plijenila završna euharistijska slavlja te organizirano hodočašće u Rim 1979. godine.<sup>15</sup> Uz pomnu analizu broja nazočnih, isticana nacionalna

<sup>12</sup> D. HUDELIST, *Rim a ne Beograd*, str. 376-390. O sudjelovanju katolika Hrvata iz hercegovačkih biskupija na različitim proslavama tijekom *Velike devetnice* vidjeti u: D. KORAČ, "Jubilej *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata* u svjetlu hercegovačkog katoličkog tiska" str. 329-363.

<sup>13</sup> D. HUDELIST, *Rim a ne Beograd*, str. 462-473, 492-561. Na početku *Branimirove godine* brojni Hrvati katolici hodočastili su u Rim. Tom je prilikom (30. travnja 1979.) prvi put u povijesti papa Ivan Pavao II. u bazilici sv. Petra slavio misu na hrvatskom jeziku. D. HUDELIST, *Rim a ne Beograd*, str. 516, 524-527; M. ERCEG, Živko Kustić, str. 325-332. Više o *Branimirovoj godini* vidjeti u: EDUARD PERIČIĆ (ur.), *Branimirova godina od Rima do Nina*, Zadar, 1980.

<sup>14</sup> O tome više: D. HUDELIST, *Rim a ne Beograd*, str. 675-679, 723-742; M. ERCEG, Živko Kustić, str. 250-251, 333-345.

<sup>15</sup> Za detaljne informacije vidjeti dokumente: ARHIV BOSNE I HERCEGOVINE (dalje: ABiH), KOMISIJA ZA VJERSKA PITANJA (dalje: KVP), *Izvršno vijeće skupštine SRBiH Komisija za odnose sa vjerskim zajednicama. Informacija vanredna*, strog. pov. br. 09-72/79., kut. 77; *Informacija 7-8*, strog. pov. 09-128/79., kut. 77; *Informacija 9*, strog. pov. 07-147-2/79., kut. 77; RSUP-SDB - tri informacije: 1. Osveštenje SPC u Jeruzalemu; 2. NEK Crkve u Hrvata - Marija Bistrica;

obilježja i sudjelovanje, za vlast stalno problematične, emigracije,<sup>16</sup> do detalja su analizirani govori crkvenih velikodostojnika, pa i samo obraćanje pape Ivana Pavla II. tijekom njegova susreta s hrvatskim hodočasnicima u bazilici sv. Petra u Rimu. Iako je opća ocjena bila da su uglavnom ove svečanosti prolazile bez većih "nacionalističkih"

---

3. *Četnička emigracija - prema studentima teologije u inostr.*, strog. pov. 09-90/84., kut. 92; *SSIP, Uprava za iseljništvo i emigraciju. Informacija o aktivnostima KC u pripremama za NEK*, strog. pov. 213-107/84., kut. 92; *RSUP-SDB, informacija o bezbjednosno interesantnim podacima sa nedavno održane BKJ*, strog. pov. 09-129/84., kut. 92.

- <sup>16</sup> ABiH, KVP, *Izvršno vijeće skupštine SRBiH Komisija za odnose sa vjerskim zajednicama. Informacija vanredna*, strog. pov. br. 09-72/79., kut. 77, str. 1; ABiH, KVP, *Informacija 9*, strog. pov. 07-147-2/79., kut. 77, str. 18-19. Prema zabilješkama Komisije za vjerska pitanja tijekom 1984. godine u BiH su održani euharistijski kongresi na 10 mjesta na kojima je nazočilo oko 40.000 vjernika. Kada je riječ o nacionalnom euharistijskom kongresu u Mariji Bistrici, pozivajući se na podatke Službe državne bezbjednosti SR Hrvatske, navodi se broj od 170.000 vjernika iz zemlje i inozemstva (prema istom dokumentu Radio Vatikan objavio je podatak o nazočnosti preko 300.000, dok Biskupska konferencija donosi broj od oko 400.000 vjernika), te oko 400 svećenika i časnih sestara, među kojima je bilo i sedam kardinala. Svoju procjenu ova služba detaljno obrazlaže ističući kako su toga dana (9. rujna 1984.) u Mariji Bistrici bila "1403 autobusa (koji su mogli prevesti maksimalno oko 75.000 lica), oko 6.000 automobila (sa oko 24.000 lica), a željeznicom je prevezeno oko 22.000 lica. Iz Zagreba je pješice stiglo oko 30.000, a iz okolnih mjesta oko 20.000. Uočeno je prisustvo 11 autobusa iz Austrije, SR Njemačke i Italije". Kada je riječ o Bosni i Hercegovini, sigurnosne službe navode broj od oko 15.000 hodočasnika, među kojima su najbrojniji bili mladi s područja Mostara, Sarajeva i Doboja, za koje je bilo osigurano "98 autobusa, a jedan broj je putovao putničkim automobilima i vozom". ABiH, KVP, *RSUP-SDB - tri informacije: 1. Osveštenje SPC u Jeruzalemu; 2. NEK Crkve u Hrvata - Marija Bistrica; 3. Četnička emigracija - prema studentima teologije u inostr.*, strog. pov. 09-90/84., kut. 92, str. 1-3 (obratiti pozornost na bilješke 3-5); ABiH, KVP, *RSUP-SDB, informacija o bezbjednosno interesantnim podacima sa nedavno održane BKJ*, strog. pov. 09-129/84., kut. 92, str. 1 (bilješka 1). Posebnu pozornost plijenio je govor kardinala Kuharića u kojem je "citirao jedan dio propovijedi Alojza Stepinca 'o odnosu hrvatskih katolika prema svojoj domovini'". Također, kao i na ostalim proslavama, vlasti su zabilježile veći broj trobojnica bez socijalističkih oznaka te, kako se navodi, "i prisustvo jednog broja hrvatskih nacionalista", među kojima se posebice imenuje Ivan Zvonimir Čičak koji je bio angažiran u organizacijsko-tehničkom smislu. ABiH, KVP, *RSUP-SDB - tri informacije: 1. Osveštenje SPC u Jeruzalemu; 2. NEK Crkve u Hrvata - Marija Bistrica; 3. Četnička emigracija - prema studentima teologije u inostr.*, strog. pov. 09-90/84., kut. 92, str. 2.

izgreda, što je prema njihovoj procjeni bila i zasluga same Komisije koja je u redovitim susretima s vjerskim predstavnicima naglašavala potrebu poštivanja važećih ustavnih i zakonskih odredbi o crkveno-državnim odnosima, ipak je istaknut primjerice Kuharićev govor u Rimu, koji je, prema ocjeni jugoslavenske ambasade, imao "prikrive-nih aktuelnih nacionalističkih aluzija koje je vješto prikrio govorničkim obratima stavivši ih u širi historijski kontekst". U ovom izvješću istaknuto je da je i "sam papa Vojtila na određen način ankuražirao politiku identificiranja religije s nacijom".<sup>17</sup> Zapravo, analiza sadržaja sačuvanih dokumenata upućuje na zaključak da su, unatoč raznim mehanizmima kontrole i pritiska koje je vlast provodila nad Katoličkom Crkvom tijekom obilježavanja ovoga megajubileja, pomno isplanirane crkvene proslave kojima su komemorirani značajni događaji, nadnevc i osobe iz hrvatske povijesti utjecale ne samo na duboku religioznost nego i na kolektivnu memoriju koja je pobudila i osjećaje nacionalne povezanosti Hrvata katolika u bivšem komunističkom sustavu.

Budući da se ove godine obilježava 50. obljetnica od odluke Biskupske konferencije Jugoslavije o proslavi ovoga značajnog jubileja, odnosno njegova početka (Hrvatska marijanska godina – blagdan Male Gospe u svetištu Gospe od Otoka) ili pak 85. obljetnica ukoliko imamo u vidu već spomenutu *Hrvatsku jubilarnu godinu*, kao i 50. obljetnica vjerničkog okupljanja mladih na Širokom Brijegu, poznata pod nazivom *Hodočašće mladih*, zanimljivim se čini promotriti kontekst ovih vjerskih događaja i njihov doprinos izgradnji ne samo duhovnog, vjerskog nego i nacionalnog identiteta.

### **Hodočašće mladih kao izraz duhovnog otpora: razvoj, simbolika i reakcija vlasti**

Jedan od značajnijih vjerskih događaja koje je iznjedrila Katolička Crkva u Hercegovini u ovom razdoblju svakako je *Hodočašće mladih*

---

<sup>17</sup> ABiH, KVP, *Izvršno vijeće skupštine SRBiH, Komisija za odnose sa vjerskim zajednicama. Informacija vanredna*, strog. pov. br. 09-72/79., kut. 77, str. 2. Dokument donosi cjelovite govore pape Ivana Pavla II., nadbiskupa Franje Kuharića i nadbiskupa Marka Jozinovića, preuzete iz *Glasa Koncila* od 13. svibnja 1979. Vidjeti: *Isto*, str. 3-16.

na Široki Brijeg. Ova okupljanja potaknula je zapravo komunistička vlast koja je s ciljem indoktrinacije hercegovačke mladeži organizirala predvojničku obuku, a kao odgovor na njihov potez svećenici su 1972. godine u Čapljini priredili vjerski skup mladih. Već sljedeće godine Širokobriježani su, opraštajući se i moleći za blagoslov zbog odlaska na studij ili služenje obveznoga vojnog roka, počeli s okupljanjem, da bi od 1975. godine ovi susreti prerasli u vjersku svečanost koja je okupljala mladež prvotno iz cijele Hercegovine, a kasnije i iz drugih hrvatskih mjesta.<sup>18</sup> Naime, nakon blagdane Velike Gospe koja se u ovoj župi svečano proslavlja dugi niz godina, točnije, 17. kolovoza 1975., dvojica ondašnjih kapelana, širokobriješki fra Žarko Ilić i čapljinski fra Slavko Barbarić, uza suglasnost župnika fra Vendelina Karačića upriličili su prvi susret mladeži na Širokom Brijegu. Tristotinjak mladih iz Širokoga Brijega dočekalo je vršnjake pristigle u dva autobusa iz Čapljine.<sup>19</sup> Cjelodnevni program započeo je euharistijskim slavljem u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije na kojem je sudjelovalo približno 600 mladih. Prema zapisima *Kršnoga zavičaja*, na mlade je uz liturgijsko sudjelovanje, snažan dojam ostavila i misaona propovijed hodočasnice Stoje Bubalo. Njezin istup, zajedno s glazbenim doprinosom sastava *Izvor* iz Mostara i nagovorom fra Slavka Barbarića, potaknuo je sudionike na razmišljanje o duhovnoj dimenziji ovoga susreta, pa su već tada izrazili želju za nastavkom ovakvih okupljanja i uključivanjem mladih iz drugih hercegovačkih župa.<sup>20</sup> Premda tadašnji sudionici nisu mogli pred-

---

<sup>18</sup> PETAR LUBINA, "Marijansko svetište na Širokom Brijegu", u: IVO ČOLAK (ur.), *Sto godina nove crkve na Širokom Brijegu 1905.-2005. Znanstveno stručni skup održan u Širokom Brijegu 20. lipnja 2005.*, Široki Brijeg, 2006., str. 79; ANTE MARIĆ, *Pokornik*, Gorica, 2015., str. 123; ANTE MARIĆ, "Duhovno i kulturno ozračje Hodočašća mladih na Širokom Brijegu. Blagoslovi sive krše...", u: *Vitko. Časopis ogranaka Matice hrvatske Široki Brijeg*, 20, Široki Brijeg, 2021., str. 13.

<sup>19</sup> Ž. I. "Iz župe Široki Brijeg. Hodočasnička slavlja", u: *Naša ognjišta*, Duvno, 5/1975., str. 12.

<sup>20</sup> Nakon svete mise uslijedio je duhovni koncert u crkvi, a potom i glazbeno-zabavni program u crkvenom dvorištu. ŠTEFICA VRANKIĆ, "Nezaboravan susret", u: *Kršni zavičaj*, 8, Drinovci, 1975., str. 147-148; Ž. I. "Iz župe Široki Brijeg. Hodočasnička slavlja", str. 12; A. MARIĆ, "Duhovno i kulturno ozračje Hodočašća mladih na Širokom Brijegu. Blagoslovi sive krše...", str. 17. Iste godine, 21. rujna, oko 500 hodočasnika iz župa: Čerin, Čitluk, Gradnići i Međugorje (8

vidjeti dugoročan doseg ovoga susreta, crkveno vodstvo, potaknuto ovim pozitivnim iskustvima hodočasnika, ali i svjesno potrebe za duhovnim usmjerenjem mladih u ondašnjem društvenom okruženju, obilježenom ideološkim pritiscima, u tim je okupljanjima prepoznalo okvir za pastoralno djelovanje koje će afirmirati katoličke vrijednosti kao temelj izgradnje osobnog i zajedničkog identiteta u Hercegovini. Stoga su fra Žarko i fra Slavko, kao začetnici i nositelji ove inicijative, u suradnji sa svećenicima više hercegovačkih župa, osmislili model redovitog okupljanja, predloživši da se susreti održavaju svake godine posljednje subote u srpnju, a kapelani i župnici preuzeli su organiziranje hodočasničkih pohoda. Međutim, državni su organi vrlo brzo reagirali na širenje ove vjerske prakse nastojeći je suzbiti različitim represivnim mjerama, uključujući prijetnje, sustavno prisluškivanje te pozivima na ispitivanje kako svećenika tako i prominentnih mladih vjernika.<sup>21</sup> Ipak, već sljedeće godine, to jest 31. srpnja 1976., na Širokom Brijegu okupilo se oko 1500 mladih iz 15 hercegovačkih župa.<sup>22</sup> Svetu misu predvodio je fra Mićo Pinjuh, vjeroučitelj iz Mostara, a uz njegovu propovijed kratke misaone nagovore iznijelo je i petero mladih iz različitih hodočasničkih župa. U popodnevnom satima održano je okupljanje uz duhovnu glazbu pod ravnanjem fra Šite Ćorića i skupine mladih iz Mostara i Humca, te predavanje na temu *Životnost naše vjere*.<sup>23</sup> Zbog već navedenih pritisa vlasti, 1977. godine hodočašće je održano prvoga dana Devetnice širokobriješkoj Gospi (6. kolovoza).

---

autobusa i preko 30 osobnih vozila) pohodilo je Široki Brijeg, a misno je slavlje predvodio i propovijedao fra Berislav Mikulić. Usp. MILENKA PERVAN, "Sjećanja koja žive", u: *Kršni zavičaj*, 8, Drinovci, 1975., str. 149-150.

<sup>21</sup> A. MARIĆ, "Duhovno i kulturno ozračje Hodočašća mladih na Širokom Brijegu. Blagoslovi sive krše...", str. 14.

<sup>22</sup> U *Šematizmu* se navodi broj od oko 1600 mladih. ROBERT JOLIĆ, *Šematizam Hercegovačke franjevačke provincije 2012.*, Mostar, 2012., str. 70.

<sup>23</sup> "Cvijet naše mladosti na Brijegu", u: *Kršni zavičaj*, 9, Drinovci, 1976., str. 112-116. Hodočasnica Anica Gudelj ovo zajedništvo opisala je kao "jedan most ispod kojeg je tekla rijeka nošena valovima vjere i bistrinom ljubavi. Tu nije trebalo posebno smišljati riječi jer su same navirale. I na rastanku osjetismo da smo svi postali bogatiji i duhovno zreliji". Usp. "Hodočašće mladih na Široki Brijeg", u: *Naša ognjišta*, Duvno, 5/1976., str. 13.

Naravno, organiziranje ovih susreta iz godine u godinu dosegalo je višu razinu, što je značilo i povećanje broja hodočasnika, pa je tako treći hodočasnički susret, naslovljen *Nada – odrednica našeg življenja*, okupio oko 1700 mladih iz 25 hercegovačkih župa. Navedena tematska razmatranja, kako je naglasio gvardijan fra Jozo Pejić, imala su cilj obogatiti mlade u duhovnom smislu kako bi nastavili život u svjetlu kršćanskih svjetonazora, ugrađujući ih u svakodnevnu društvenu zbilju.<sup>24</sup> Dakle, upravo ono što je prepoznato i u prethodnim redcima naglašeno kao temeljni cilj ovih susreta bila je borba za mlade, njihov (kršćanski) pre/odgoj i izgradnja obiteljske i društvene zajednice na tim načelima.

Da su mladi tijekom ovih susreta usvajali kršćanske vrednote pokazuju i njihova djela. Blizinu s onima u nevolji iskazali su, među ostalim, i kroz prikupljanje milodara namijenjenih pomoći dvjema materijalno ugroženim obiteljima u Hercegovini.<sup>25</sup> U popodnevним satima zajedništvo je nastavljeno uz osmišljeni kulturno-zabavni program. Zbor iz Čapljine pod ravnanjem fra Stanka Vasilja izveo je novu himnu posvećenu Gospi. Riječ je o pjesmi *Preko gora, širom polja* (tekst osmislio fra Lucijan Kordić, a uglazbio fra Slavko Topić), koja će postati i ostati "zaštitnim znakom" svih širokobrijeških hodočasničkih pohoda.<sup>26</sup> Na tragu postavljene tematske okosnice, mladi Širokobriježani izveli su i recital *Planite bijeli ognjevi duše*. Riječ je o tekstovima nekoliko hrvatskih pjesnika posvećenih *nadi*, koje su za ovu prigodu priredili fra Jakov Bubalo i fra Tihomir Nuić. Za duhovno-zabavni dio programa bili su zaduženi vokalno-instrumentalni sastavi *Santh Ges* iz Humca i *Izvor* iz Mostara. Njihovi nastupi, kako to u *Našim ognjištima* ističe autorica teksta i sudionica ovoga događaja, rađali su "melodije koje su davale snage, nade i poleta za

---

<sup>24</sup> A. MARIĆ, "Duhovno i kulturno ozračje Hodočašća mladih na Širokom Brijegu. Blagoslovi sive krše...", str. 14; MARICA JURIĆ, "Hodočašće mladih", u: *Naša ognjišta*, Duvno, 5/1977., str. 11.

<sup>25</sup> M. JURIĆ, "Hodočašće mladih", str. 11; "Treće hodočašće mladeži", u: *Kršni zavičaj*, 10, Drinovci, 1977., str. 103.

<sup>26</sup> A. MARIĆ, "Duhovno i kulturno ozračje Hodočašća mladih na Širokom Brijegu. Blagoslovi sive krše...", str. 14; M. JURIĆ, "Hodočašće mladih", str. 11.

budućnost" jer ovakvi susreti pobuđuju "razmišljanja o vedroj strani života i nadi koja ne vara".<sup>27</sup>

Da će ova vjerska okupljanja prerasti u tradiciju, barem za jedno izvjesno razdoblje, nagovještavao je sve veći odaziv katoličke mladeži, ali i sve ozbiljniji angažman domaće župne zajednice koja je s njihovom organizacijom započinjala već u proljeće, radnim sastancima s duhovnim vodstvom hercegovačkih župa (u nadolazećim godinama teritorijalni opseg proširio se kako na Hrvatsku tako i na iseljeništvu) kako bi se precizirao program za sljedeću godinu. Možemo reći da od četvrtoga susreta 1978. godine ovo hodočašće poprima svoj budući ustaljeni obrazac, započinjući u 9 sati okupljanjem mladih na Bakamuši (livadi podno crkve – danas uređenom parkiralištu), odakle su se u procesiji, poredani po župama (predvođeni domaćinima) sa svojim stijegom i svećenicima uz crkvena zvona, pjesmu i molitvu upućivali prema župnoj crkvi. Zasigurno ciljano, predviđena ruta mimohoda do izložena Gospina kipa na platou podno ulaznih crkvenih vrata vodila je pored tada zatrpanoga skloništa u kojem su zapaljeni ubijeni fratri u veljači 1945. Kod kipa je hodočasnike sačekivao jedan od domaćih svećenika koji je pozdravljao svaku grupu zasebno, a potom je slijedila priprava za ispovijed te sveta misa koja je počinjala u 11 sati.<sup>28</sup> U hodočasnički program te 1978. godine (29. srpnja), kada se susrelo oko 3000 mladih, bilo je uključeno i završno natjecanje srednjoškolskih vjeroučenika u Kupu kneza Višeslava,<sup>29</sup> jer su u finalni krug natjecanja ušle četiri hercegovačke ekipe: "Viganj", "Zvonimir", "Višeslav" (kočerinke ekipe) i "Jelena", kako je

<sup>27</sup> M. JURIČ, "Hodočašće mladih", str. 11. Opširno izvješće s ovoga susreta mladih donosi i *Kršni zavičaj*. Prema snimljenim fotografijama može se uočiti da su ovom susretu mladih osim hercegovačkih župa nazočili i mladi iz Ploča i Slanoga. "Treće hodočašće mladeži", str. 101-117.

<sup>28</sup> Podatci o župama i broju hodočasnika koji se iznose u vjerskim tiskovinama temelje se na podacima koje je predvodnik grupe predavao svećeniku domaćinu po dolasku do Gospina kipa. Detaljniji opis vidjeti u: A. MARIĆ, "Duhovno i kulturno ozračje Hodočašća mladih na Širokom Brijegu. Blagoslovi sive krše...", str. 15-16.

<sup>29</sup> Natjecanju su nazočili glavni urednik *Glasa Koncila* Živko Kustić, član Uredništva Petar Šušnjara te solinski župnik don Miro Jovanović, kao i jedna ekipa srednjoškolaca iz Splita koja je sudjelovala u prednatjecateljskom dijelu. JAKOV BUBALO, "Raspjevana mladost na Gospinu Brijegu", u: *Naša ognjišta*, 5/1978., str. 10.

nazvana ekipa iz Posušja. Natjecateljski dio programa, popraćen duhovno glazbenim sadržajima, održan je u popodnevnim satima nakon misnoga slavlja i odmora, a pobjedu je odnijela kočerinska ekipa "Viganj".<sup>30</sup> Svakako se čini zanimljivim kratko prokomentirati i nazive natjecateljskih ekipa gdje se uz domaćega plemića Vignja Miloševića spominju i imena srednjovjekovnih hrvatskih vladara, čime se zasigurno u crkvenim krugovima željelo utjecati i na nacionalnu memoriju i jačanje nacionalnog identiteta među mladima u vremenu bezbožnoga komunizma. Također, zamjećuje se da nazivi natjecateljskih ekipa, kao i sam naziv kupa (Kup kneza Višeslava) nedvojbeno upućuju na spomenuti megajubilej, posebice ako se ima na umu da je po prvotnom planu iz 1939. godine simbol obilježavanja ovoga jubileja bio *Hrvatski jubilarni znak*, tj. medaljon na kojemu je, uz hrvatski grb (simbol hrvatske državotvornosti) i papinske ambleme, bila

---

<sup>30</sup> Drugo mjesto na ovom natjecanju osvojila je kočerinska ekipa "Višeslav", a treće posuški srednjoškolci "Jelena". Vjeroučenike za natjecanje pripremali su fra Mićo Pinjuh (Kočerina) i fra Jozo Žovko (Posušje). J. BUBALO, "Raspjevana mladost na Gospinu Brijegu", str. 10. Više informacija o ovoj vjeronaučnoj olimpijadi s nekoliko fotografija približili su svojim tekstom objavljenim u *Kršnom zavičaju* Marija Galić i Grgo Lončar. GRGO LONČAR – MARIJA GALIĆ, "Četvrti susret mladeži", u: *Kršni zavičaj*, 11, Drinovci, 1978., str. 57-61. Da su mladi imali kritički stav, ali i slobodu izražavanja kroz crkvene tiskovine pokazuje i zanimljivi osvrt Grge Lončara o natjecateljskom dijelu programa za kojega kaže da ga "nije posebno oduševio. Na jednoj su strani bili takmičari vjeronaučne olimpijade i žiri, na drugoj bliža i dalja publika. Sam trud, znanje i odgovori, sve četiri ekipe bili su za divljenje. Ali salamonsko dobivanje pobjednika bilo je na neki način nepravedno. A mnogi nisu ni dočekali proglašenje pobjednika, jer su morali putovati. Sama olimpijada srednjoškolaca nije mogla cijelo vrijeme zabavljati oko 3000 mladih na jednom takvom skupu. Jednostavno je manjkao raznovrsniji sadržaj: komad, recital, pjesma, humor..." Unatoč ovim kritičkim zapažanjima, Lončar zaključuje da se žele "vraćati našem Brijegu" nadajući se da će "slijedeći susret biti još bolje organiziran". G. LONČAR – M. GALIĆ, "Četvrti susret mladeži", str. 57.

istaknuta i Višeslavova krstionica<sup>31</sup> kao simbol po/krštenja Hrvata.<sup>32</sup> Ovo dakako upućuje na zaključak kako su ovi hodočasnički susreti bili inspiracija ne samo za vjersku nego i nacionalnu izgradnju hercegovačke mladeži. Tu tezu nedvosmisleno potvrđuje i peti susret 1979. godine na kojem je propovjednik don Živko Kustić (glavni urednik *Glasa Koncila*) u svom nagovoru pozvao hercegovačku mladost da ostanu vjerni svojoj povijesti i svom narodu, pozivajući ih da se pridruže hrvatskom nacionalnom hodočašću u Ninu početkom rujna,<sup>33</sup> kako bi zajednički obilježili završnu etapu Branimirove godine koja nije imala samo vjersku konotaciju, nego i nacionalno-političku jer je riječ o obilježavanju 1100 godina neprekinutih veza Hrvata sa Svetom Stolicom, odnosno 1100 godina "od prvog međunarodnog priznanja hrvatske državnosti".<sup>34</sup>

<sup>31</sup> O knezu Višeslavu i tumačenju njegove krstionice u historiografiji: ANTE BIRIN, "Pregled političke povijesti Hrvata u ranome srednjem vijeku", u: ZRINKA NIKOLIĆ JAKUS (ur.), *Nova zraka u europskom svjetlu. Hrvatske zemlje u ranome srednjem vijeku (oko 550 - oko 1150)*, Zagreb, 2015., str. 43; TRPIMIR VEDRIŠ, "Pokrštavanje i rana kristijanizacija Hrvata", u: ZRINKA NIKOLIĆ JAKUS (ur.), *Nova zraka u europskom svjetlu. Hrvatske zemlje u ranome srednjem vijeku (oko 550 - oko 1150)*, Zagreb, 2015., str. 196; MIRJANA MATIJEVIĆ SOKOL, "Krsni zdenac Hrvata. Paleografsko-epigrafska raščlamba natpisa s krstionice kneza Višeslava", u: *Croatica Christiana periodica*, 59, Zagreb, 2007., str. 1-31. Posve drukčije mišljenje o Višeslavovoj krstionici donosi: NIKOLA JAKŠIĆ, "Manipulacija povijesnim spomenicima – primjer Višeslavove krstionice", u: MARIJANA MARINOVIĆ (ur.), *Povijesno naslijeđe i nacionalni identiteti. Zbornik*, Zagreb, 2006., str. 40-45.

<sup>32</sup> D. HUDELIST, *Rim a ne Beograd*, str. 124.

<sup>33</sup> Izvješće o ovom hodočašću bilježi i Komisija za vjerska pitanja BiH, prenoseći podatke iz *Naših ognjišta*. Vidjeti: ABiH, KVP, *Komisija izvršnog vijeća skupštine SRBiH, informacija br. 10*, strog. pov. br. 09-161/79., kut. 77, str. 29; ANCILA BUBALO, "'Brijeg susreta, nade i života'. Sedam tisuća mladih na Širokom Brijegu", u: *Naša ognjišta*, Duvno, 8/1979., str. 7. Da je Kustićev poziv urodio plodom pokazuju i podatci o organiziranom odlasku u Nin većega broja hodočasnika iz župa Mostarske biskupije: Mostar (2 autobusa hodočasnika), Kruševo (1 autobus), Studenci (1), po jedan autobus vjernika iz župa Široki Brijeg, Polog i Posušje, zatim Vitina i Veljaci (1 autobus), Duvno, Šuica, Seonica i Kongora (2 autobusa), Čapljina i Domanovići (1), Čitluk, Čerin, Međugorje i Gradnići (2 autobusa), Gradina (1), Gorica i Drinovci (1), Hutovo (1), Humac i Klobuk (1), Konjic i Jablanica (2 autobusa). Usp. ŽARKO ILIĆ, "Od Rima do Nina", u: *Kršni zavičaj*, 12, Drinovci, 1979., str. 127.

<sup>34</sup> Riječ je o pismu pape Ivana VIII., od 7. lipnja 879., u kojem knezu Branimira priznaje "principatum terrenum ili 'zemaljsku vlast'" nad cijelom Hrvatskom,

Prema pisanju *Kršnoga zavičaja* i *Naših ognjišta*, peti molitveni susret mladih na Širokom Brijegu bio je "najveća smotra katoličke mladosti u **Hrvatskoj Crkvi** (ist. aut.). Organizirano je došlo preko 5.000 mladića i djevojaka iz 40 hercegovačkih župa i iz četiri dalmatinske (Ponikve, Ston, Škrabe i Gospe Fatimske iz Splita)".<sup>35</sup> Poslijepodnevni program imao je kako edukativnu tako i kulturno-umjetničku dimenziju. Održana su predavanja o povijesti širokobriješkoga samostana i župe (fra Žarko Ilić) kao i o suvremenim pitanjima Crkve u Hrvata (don Živko Kustić). Uz pjesmu i veselje, mladi su imali priliku razgledati i izložbu "Župa u riječi i slici", kao i izložbe umjetničkih radova Ante Starčevića i Josipa Turkovića te domaćih autora Mate Majića i Zvonimira Perke.<sup>36</sup> Ovaj do tada, kako je već navedeno, najbrojniji skup mladih na Širokom Brijegu<sup>37</sup> još je jednom pokazao da vjera i Crkva žive u hercegovačkoj mladosti. Upravo iz tih razloga, ova vjerska okupljanja državne vlasti smatrale su opasnim za postojeci društveno-politički poredak, pa su ih stoga i pomno pratile. U *Izvješću o radu Komisije izvršnog vijeća skupštine SRBiH za odnose sa vjerskim zajednicama u 1979. god.*, naglašava se da Katolička Crkva organiziranjem ovih susreta na Širokom Brijegu "ima za cilj i težnju da okupi mlade, naročito srednjoškolsku i studentsku omladinu", a najbolji pokazatelj "iza čega se krije prava strategija i namjera Crkve prema omladini", po njihovu promišljanju, prezentiraju citirani dijelovi propovijedi don Živka Kustića: "Ovo je ovdje veliko svjedočenje mlade hercegovačke hrvatske crkve, svjedočanstvo vjernosti... U

---

što se može tumačiti međunarodnim priznanjem državne neovisnost. Zanimljivim se čini ukazati i na najnovije teze Darka Hudelista koji događaje uz obilježavanje Branimirove godine s pastoralnog aspekta tumači kao "savez između Hrvata i Boga". Detaljnije: <https://www.jutarnji.hr/globus/politika/kako-su-hrvati-1979-skllopili-savez-s-bogom-uz-pomoc-pape-wojtyle-9254462> (29. 3. 2025.).

<sup>35</sup> Ž. ILIĆ, "Od Rima do Nina", str. 120; A. BUBALO, "Brijeg susreta, nade i života". Sedam tisuća mladih na Širokom Brijegu", str. 7.

<sup>36</sup> Ž. ILIĆ, "Od Rima do Nina", str. 117-119; A. BUBALO, "Brijeg susreta, nade i života". Sedam tisuća mladih na Širokom Brijegu", str. 7.

<sup>37</sup> Prema navodima Roberta Jolića, na ovom hodočašću samo iz susjedne kočerske župe nazočilo je oko 480 mladih. Usp. ROBERT JOLIĆ (prir.) *Stoljeće i pol župe Kočerin (1872.-2022.)*, Tomislavgrad, 2022., str. 158.

vama vidim sve naraštaje vaših pradjedova...", izrečene, prema navodima, "pred oko 4000 mladih".<sup>38</sup>

Završnu godinu prve faze hercegovačkog obilježavanja megajubileja *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*, kada je riječ o širokobriješkoj općini (onda općina Lištica), obilježila su dva značajna vjerska skupa: posveta crkve u Kočerinu (9. kolovoza 1980. – crkvu posvetio biskup Petar Čule – suposvetitelji su bili: zagrebački nadbiskup Franjo Kuharić, zadarski nadbiskup Marijan Oblak te pomoćni mostarsko-duvanjski biskup Pavao Žanić)<sup>39</sup> i šesto hodočašće mladih (26. srpnja 1980.),<sup>40</sup> održano pod geslom *Neka vaša radost bude potpuna*, gdje se okupilo oko 7000 mladih koji su stigli iz 40 hercegovačkih župa, jedne župe iz Sarajevske nadbiskupije, tri iz Splitske te po četiri župe iz Šibenske i Đakovačke nad/biskupije. Kako je broj hodočasnika rastao i organizacija je podizana na višu razinu. Širokobriješka mladež u narodnoj nošnji dočekivala je hodočasnike, usmjeravala ih i dijelila sad već preciziran tiskani program susreta. Navedeno geslo

<sup>38</sup> ABiH, KVP, *Izvještaj o radu Komisije izvršnog vijeća skupštine SRBiH za odnose sa vjerskim zajednicama u 1979. god.*, pov., broj: 011-3/80., kut. 78, str. 17.

<sup>39</sup> Detaljnije o ovoj temi: D. KORAĆ, "Jubilej *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata* u svjetlu hercegovačkoga katoličkog tiska", str. 342-343; R. JOLIĆ, *Stoljeće i pol župe Kočerin (1872.-2022.)*, str. 112-119; VINKO KRALJEVIĆ, "Kočerin podigao spomenik vjernosti", u: *Kršni zavičaj*, 13, Drinovci, 1980., str. 127-132; "Kočerin se sprema za veliko slavlje", u: *Naša ognjišta*, Duvno, 6/1980., str. 13; "Kamen je progovorio u župi Kočerin", u: *Naša ognjišta*, Duvno, 8/1980., str. 10-11 (preuzeto iz: *Glas Koncila*, broj 17, 31. 8. 1980.); "Velika crkvena slavlja u Kočerinu i Duvnu", u: *Naša ognjišta*, Duvno, 8/1980., str. 1.

<sup>40</sup> Oba događaja bila su predmet interesa i Komisije izvršnoga vijeća skupštine SRBiH za odnose sa vjerskim zajednicama koja u svojim dokumentima naglašava kako je kočerinska crkva "prvi crkveni objekat na području Jugoslavije koji je posvećen jubileju *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*". ABiH, KVP, *Izvještaj o radu Komisije izvršnog vijeća skupštine SRBiH za odnose sa vjerskim zajednicama u 1979. god. Stanje odnosa sa vjerskim zajednicama u SRBiH i karakteristična kretanja u njima u toku 1980.*, strog. pov. broj: 011-3/80., kut. 78, str. 4-5; ABiH, KVP, *Izvještaj o radu Komisije izvršnog vijeća skupštine SRBiH za odnose sa vjerskim zajednicama u 1980. godini i program rada za 1981. godinu*, pov. br. 011-76/80., kut. 81, str. 7-8. Robert Jolić donosi izvješća tajnih službi (čuvaju se u Arhivu župe Kočerin – mapa Dokumenti – preslik SUP-a i UDB-e) vezana uz ova dva događanja koji su okarakterizirani kao *skupovi visokog rizika* po društveni poredak te su, prema navodima, zahtijevali poduzimanje predradnji kako bi se izbjegli "kakvi protudržavni 'ispadi'". R. JOLIĆ, *Stoljeće i pol župe Kočerin (1872.-2022.)*, str. 372-374.

prožimalo je vjersko bogoslužje koje je predvodio karmelićanin iz Zidina dr. Jakov Mamić, ali i cjelodnevni program koji je uključivao povijesna predavanja, duhovni glazbeni program u organizaciji glazbenoga sastava iz Mostara, fotodokumentarnu izložbu te izložbu umjetničkih radova Hlebinske škole iz Podravine. Brojnost hodočasnika, ali i njihova teritorijalna zastupljenost potvrđuju kako je ovo hodočašće davno nadišlo granice Hercegovine, te, kako ističe fra Žarko Ilić, poprimilo "opće narodno značenje Hrvatske Crkve".<sup>41</sup> Upravo ove činjenice, čini se, sve više su zabrinjavale "organe" vlasti. Iz dokumenta u kojem se razmatra odnos s vjerskim zajednicama u 1980. godini uočava se vrlo kritički pristup prema sve brojnijim vjerskim skupovima koji su, prema ocjeni vlasti, s obzirom na istaknuta obilježja i ispisane parole na autobusima i privatnim autima, već odavno nadišli vjerski karakter, tvrdeći da se "pod plaštom vjerskoga prikriva nacionalističko djelovanje", zbog čega se trebalo iznaći načina za njihovo suzbijanje.<sup>42</sup>

Nakon sedmoga hodočašća (1981. godine), kada se, prema procjeni očevidaca, okupilo oko 9000 mladih,<sup>43</sup> općinske su vlasti jedini izlaz vidjele u zabrani ovih susreta. Budući da je 1982. godina proglašena Franjinom godinom (povodom 800. obljetnice rođenja sv. Franje iz Asiza), Biskupska konferencija Jugoslavije uputila je pastirsko pismo u kojem pozivaju svećenike i vjernike da se u sklopu nacionalnog megajubileja *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata* obilježi i "Godina

---

<sup>41</sup> ŽARKO ILIĆ, "Šesti susret kršćanske mladeži", u: *Kršni zavičaj*, 13, Drinovci, 1980., str. 120. U *Našim ognjištima* spominje se broj od oko 10.000 mladih. Usp. KAŽIMIR SUŠAC, "Veliki blagdan kršćanske mladosti", u: *Naša ognjišta*, Duvno, 8/1980., str. 7.

<sup>42</sup> ABiH, KVP, *Izvještaj o radu Komisije izvršnog vijeća skupštine SRBiH za odnose sa vjerskim zajednicama u 1979. god. Stanje odnosa sa vjerskim zajednicama u SRBiH i karakteristična kretanja u njima u toku 1980.*, pov., broj: 011-3/80., kut. 78, str. 6.

<sup>43</sup> V. EREŠ, "Sedmi susret kršćanske mladosti na Širokom Brijegu", u: *Naša ognjišta*, Duvno, 8/1981., str. 7. Tomo Vukšić u svome izvješću navodi da je nazočilo oko 7000 mladih. Opširnije o ovom hodočašću: TOMO VUKŠIĆ, "Sedmi susret mladeži", u: *Kršni zavičaj*, 14, Drinovci, 1981., str. 108-112 (tekst preuzet iz *Crkve na kamenu*, br. 9-10/1981., str. 12); A. MARIĆ, "Duhovno i kulturno ozračje Hodočašća mladih na Širokom Brijegu. Blagoslovi sive krše...", str. 22-23.

sv. Franje".<sup>44</sup> Te godine i hodočašće mladih (31. srpnja 1982.) u tematskom smislu bilo je posvećeno sv. Franji Asiškome. Nakon misnoga slavlja upriličena je likovna kolonija naive (sudionici umjetnici iz Hlebina), čiji su uradci bili motivirani segmentima iz života sv. Franje. S obzirom na to da su onodobna izvješća iz crkvenih tiskovina o ovom hodočašću veoma štura (uglavnom bez konkretnih podataka o propovjedniku, broju nazočnih...), uz naglasak da je veći broj hodočasnika, "unatoč nedaćama", došao pješice,<sup>45</sup> zapravo od Ante Marića, četrdesetak godina kasnije, saznajemo kako je ovaj susret mladeži održan unatoč izričitom protivljenju općinskih tijela vlasti. Naime, nakon svih priprema "po propisu" u općinu su pozvani ondašnji gvardijan fra Zdenko Galić i vikar samostana fra Mladen Hrkać, gdje im je rečeno da je hodočašće zabranjeno, a u slučaju neposluha zapovijed su trebali provesti specijalci. Prema Marićevim navodima, fra Zdenko se odmah usprotivio naredbi, smatrajući da je donesena bez ikakva utemeljenja. Hodočašće je održano, istina u nazočnosti nešto manjega broja mladih koji su, kako je već naglašeno, uglavnom pješačili jer se vlast pobrinula da im se uskrati autobusni prijevoz, tako da su jedino Duvnjaci uspjeli dobiti deset autobusa iz Sinja.<sup>46</sup> Otežano iznajmljivanje autobusa za vjerska hodočašća, čini se, postala je jedna od sve aktualnijih "mjera vlasti" kako bi se vjerski skupovi ograničili ili bolje reći iskorijenili. Na ovu problematiku ukazivao je i komentator *Glasa Koncila*, navodeći: "čuje se doista da vjernici iz nekih krajeva, poimence iz Bosne i Hercegovine,

---

<sup>44</sup> *Službeni vjesnik Mostarsko-duvanjske i Trebinjsko-mrkanske biskupije*, sv. I., Mostar, 1982., str. 8-14. Središnja nacionalna proslava održana je 29. kolovoza 1982. u crkvi Svetoga Križa u Sigetu. "Završna proslava Franjinog jubileja", u: *Crkva na kamenu*, Mostar, 9/1982., str. 16.

<sup>45</sup> "Susret kršćanske mladeži", u: *Sveta baština*, Duvno, 4/1982., str. 14; "Gospi na Brijegu", u: *Crkva na kamenu*, Mostar, 9/1982., str. 8. Nešto opširnije ovaj događaj u *Kršnom zavičaju* opisuje jedna od hodočasnica. Tekst je popraćen i s tri fotografije. Vidjeti: ZDRAVKA GVERIĆ, "Susret mladeži", u: *Kršni zavičaj*, 15, Drinovci, 1982., str. 150-153.

<sup>46</sup> Fra Zdenkov odgovor na ovu odluku bio je odrješit: "...ja u samostanu imam dvanaest fratarara. Ako ne dođe naša mladost, mi ćemo umjesto njih na Bakamušu, te odozdo u procesiju Gospi. I zvonit će briška zvona. A dogodine ćemo opet isto slaviti u spomen na obljetnicu Vaše zabrane". A. MARIĆ, "Duhovno i kulturno ozračje Hodočašća mladih na Širokom Brijegu. Blagoslovi sive krše...", str. 23.

posljednjih mjeseci sve teže mogu dobiti autobuse za svoja hodočašća". Ovaj problem (ili poduzeta "mjera") evidentiran je ne samo za hodočašće mladih na Široki Brijeg nego i prigodom proslave blagdana sv. Ivana u Jajcu (otkazan prijevoz hodočasnika iz župe Breške kod Tuzle i iz Banovića) te završne proslave Franjina jubileja, pa stoga očito nije riječ o slučajnosti, nego kako to komentator zaključuje "različiti su znakovi vremena pa ih treba i različito prepoznavati. I onih koji nema mogu biti prisutni, kao što i šutnja može biti rječita".<sup>47</sup> Da ovaj pokušaj sabotaže nije urodio plodom, može se iščitati iz zapisnika sa sjednice Komisije izvršnoga vijeća skupštine SRBiH, od 24. prosinca 1982., gdje je, podnoseći izvješće pod točkom *Vjerski skupovi u svjetlu zakonskih propisa*, tajnik Komisije Filip Šimić upravo širokobriješke molitvene susrete mladih okarakterizirao kao "produžetak života 'maspoka'", što prema njegovu mišljenju dokazuje "himna 'Lijepa naša', oblačenje u znaku trobojke, zazivanje kraljeva i njihovo stavljanje za idola omladini i kao motiv za okupljanje", pa stoga smatra kako je akcija vlasti "nedovoljna i neefikasna" ukoliko se želi spriječiti sve ono "što predstavlja politiziranje vjerskih obreda i vjerskih poslova".<sup>48</sup>

Dakle, procjenjujući ove susrete kao poseban vid neprijateljskoga djelovanja, nastavljani su pritisci na franjevcu kako bi se ovi molitveni skupovi zaustavili ili pak sveli na "vjerske motive i sadržaje", ali unatoč određenim obećanjima do promjena nije dolazilo.<sup>49</sup> Štoviše, broj hodočasnika je rastao. Tako fra Ante navodi da je na devetom susretu katoličke mladeži 30. srpnja 1983. bilo oko 10.000 mladih,<sup>50</sup>

---

<sup>47</sup> "Velika kateheza Uznesenja", u: TOMISLAV VUKOVIĆ (ur.), *Okovana Crkva u Hrvatskoj. Komentari Glasa Koncila (1982.-1986.)*, sv. III., Zagreb, 2013., str. 34-35. Ove komentare objavljene u *Glasi Koncila*, br. 16/1982. i 17/1982. donosi i Komisija za odnose sa vjerskim zajednicama u svojoj informaciji po pitanju aktivnosti Katoličke Crkve u 1982. godini. Vidjeti: ABiH, KVP, *Informacija* 8, strog. pov. 09-58/82., kut. 84, str. 23-24.

<sup>48</sup> ABiH, KVP, 3. sjednica Komisije, petak 04. 02. 1983., kut. 90, str. 3-4.

<sup>49</sup> M. AKMADŽA, *Katolička crkva u Bosni i Hercegovini i komunistički režim, knjiga II., 1967-1990.*, str. 132.

<sup>50</sup> A. MARIĆ, "Duhovno i kulturno ozračje Hodočašća mladih na Širokom Brijegu. Blagoslovi sive krše...", str. 26.

kojima je biskup Žanić, kao predvoditelj misnoga slavlja, u propovijedi ukazivao na poteškoće i moralne kušnje koje nosi moderno vrijeme.<sup>51</sup>

Važnim se čini istaknuti kako je od 1983. pa sve do 1990. godine misna slavlja uglavnom predvodio mostarsko-duvanjski biskup Pavao Žanić (izuzev 1986. kada je misno slavlje predslavio provincijal fra Jozo Pejić jer se obilježavala 140. obljetnica župe Široki Brijeg, te 1987. kada je, zbog biskupove spriječenosti, na misnom slavlju kao biskupov izaslanik sudjelovao generalni vikar don Luka Pavlović). Naime, imajući u vidu odnos biskupa Žanića prema ondašnjim političkim strukturama,<sup>52</sup> može se pretpostaviti da su upravo pritisci raznih državnih službi na franjevce kao nositelje ovih vjerskih događanja utjecali na to da mjesni biskup svojim autoritetom "stane u obranu" održavanih hodočasničkih susreta.

Budući da je u hercegovačkim biskupijama 1984. godina bila u znaku druge faze megajubileja *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*, koji se obilježavao održavanjem župnih, dekanatskih i završnih biskupijskih

---

<sup>51</sup> "Budućnost Crkve", u: *Crkva na kamenu*, Mostar, 8-9/1983., str. 12. Poslijepodne su mladi proveli uz duhovnu glazbu u izvedbi crkvenoga sastava *Proljeće* iz Mostara, te u razgledanju izložbe domaćih likovnih stvaratelja Anđelka Mikulića, Sofije Naletilić (Penavuše), Jelice Šaravanja i Zvonimira Perke. "Deveti susret kršćanske mladosti", u: *Kršni zavičaj*, 16, Drinovci 1983., str. 71, tekst preuzet iz *Sveta baština*, br. 8/1983., str. 10.

<sup>52</sup> U izvješću o odnosima s Katoličkom Crkvom u BiH, kojega je Komisija izvršnoga vijeća skupštine SRBiH za odnose sa vjerskim zajednicama u srpnju 1981. uputila Saveznom sekretarijatu za inostrane poslove u Beogradu, upravo se biskup Žanić navodi kao jedan od pojedinaca "koji svojim djelovanjem prelaze okvire zakonom dozvoljenog, a samim tim se ne mire sa ustavno-pravnim položajem vjerskih zajednica". U nastavku obrazloženja istaknuto je da "biskup Žanić ne prihvata suradnju na poznatim principima iznoseći mišljenje da su odnosi našeg društva prema vjeri i vjernicima autogonizirani (sic!), da društvo vrši sistematsku ateizaciju građana da su vjernici u podređenom položaju i da su građani drugog reda". ABiH, KVP, *Savezni sekretarijat za inostrane poslove i uprava. Informacija o stanju odnosa između RKC i društva u BiH, sa relevantnim podacima o držanju i aktivnosti katoličkog klera, posebno episkopata*, pov. broj: 09-51/81., kut. 83, str. 2. Detaljnije o odnosu biskupa Žanića prema društveno-političkim strukturama u vrijeme komunističke Jugoslavije može se vidjeti u: ŽELJKO MAJIĆ, "Čovjek neustrašivi", u: ŽELJKO MAJIĆ – BOŽO GOLUŽA (prir.), *U vjeri, nadi i ljubavi. Stoljetnica rođenja biskupa Pavla Žanića (1918.-2018.)*, Mostar, 2018., str. 239-262.

euharistijskih kongresa (za Mostarsko-duvanjsku biskupiju održan 15. srpnja, a za Trebinjsko-mrkansku 17. lipnja 1984., kada je proslavljena 1000. obljetnica postojanja ove biskupije i 100. obljetnica župne crkve u Trebinju koja je tom prigodom proglašena katedralom), to je i deseti susret mladeži na Širokom Brijegu (28. srpnja 1984.) protekao u znaku ovih euharistijskih pobožnosti. Euharistijsko slavlje predvodio je mjesni biskup Pavao Žanić, a detaljnu informaciju o ovom susretu na adresu republičke *Komisije za odnose sa vjerskim zajednicama* u ime *Službe državne bezbjednosti* podnio je Boris Tankosić. Prema njegovim navodima, skupu "je pored 100 svećenika i većeg broja časnih sestara prisustovalo oko 7000, uglavnom mlađih lica, koja su doputovala u 60 iznajmljenih autobusa, privatnim kolima, a jedan broj iz obližnjih sela došao je pješke".<sup>53</sup> Naravno, pod budnim okom ove službe bila je i Biskupova propovijed u kojoj je "ovogodišnje 'hodočašće mladih' okarakterisao kao euharistijski kongres mladih vjernika sa područja mostarsko-duvanjske i trebinjsko-mrkanske biskupije i kao pripremu za nacionalni euharistijski kongres u Mariji Bistrici". Tankosić dalje naglašava kako je Biskup "insistirao [je] da mladi vjernici 'svojim radom treba da dokažu da se na njima vidi da žive za boga, za svetu crkvu katoličku i svoj hrvatski narod katolički'".<sup>54</sup> Poslijepodnevni dio programa kao i prethodnih godina protekao je uz duhovnu glazbu i izložbe domaćih umjetnika. Zanimljivim se čini spomenuti kako je, danas respektabilni, mostarski slikar Marin Topić upravo na ovom hodočašću učinio svoj umjetnički iskorak, predstavljajući javnosti prvi put samostalno svoje dotadašnje uratke.<sup>55</sup> Ovaj euharistijski kongres mladih Hercegovine obilježilo je i izdavanje gramofonske ploče *Blagoslovi sive krše*, koju je u suradnji s Jugotonom snimio širokobriješki zbor "Sveta Cecilija" pod ravnanjem sestre Biblijane Ćurlin, što je svakako bio pozitivan pomak ako se ima u vidu s jedne strane glazbeni sadržaj, a s

---

<sup>53</sup> ABiH, KVP, RSUP-SDB, *Informacija o "Hodočašću mladih na Širokom Brijegu"*, strog. pov. broj: 213-87/84., kut. 92.

<sup>54</sup> Napominjemo da citirane dijelove *Informacije* donosimo sa svim pravopisnim pogreškama. Usp. ABiH, KVP, RSUP-SDB, *Informacija o "Hodočašću mladih na Širokom Brijegu"*, strog. pov. broj: 213-87/84., kut. 92.

<sup>55</sup> A. MARIĆ, "Duhovno i kulturno ozračje Hodočašća mladih na Širokom Brijegu. *Blagoslovi sive krše...*", str. 27; JURE VIDIĆ, "Deseti susret mladeži (28. srpnja 1984.)", u: *Kršni zavičaj*, 17, Drinovci 1984., str. 119-121.

druge strane odnos vlasti prema ovim molitvenim susretima.<sup>56</sup> Iako već spominjana Informacija SDB-a ne bilježi ovaj detalj, čini se da su ipak budno pazili i na dodatne sadržaje koje su domaćini nudili mladima. Ovo se može iščitati i iz Tankosićeva zapažanja u kojemu kao sporni segment duhovno-zabavnoga programa navodi da je fra Šito Ćorić otpjevao pjesmu *Mi ćemo pobijediti*, autora Martina Lute-  
ra Kinga i pjesmu *Glorija*, koje prema njegovu mišljenju mogu imati skrivene poruke jer, kako navodi, "zavisno gdje se pjeva i u kojem ambijentu može imati značenje da će pobijediti oni koji je pjevaju".<sup>57</sup> Bez obzira što ovaj fra Šitin glazbeni nastup u svojim osvrtima ne donose hercegovačke crkvene tiskovine (*Kršni zavičaj*, *Sveta baština* i *Crkva na kamenu*), što je i razumljivo, imajući u vidu cenzure koje su prolazili,<sup>58</sup> ne treba odbaciti ovu informaciju jer činjenica je da se mladima na ovim susretima, posebice nakon liturgijskoga slavlja, nudilo mnogo sadržaja koji su imali nacionalni prizvuk. Primjerice, skulpture Sofije Naletilić Penavuše koje su izlagane u više navrata (pa i 1984. godine) zapravo su simboli koji odašilju poruke vjerskoga, nacionalnog, socijalnog pa i političkoga karaktera. Tako među njezinim "drvlačama" (kako ih naziva) nalaze se figure hrvatskih kraljeva, banova s istaknutim nacionalnim obilježjima, a metaforičko značenje imaju i primjerice skulptura Žalosna Gospa, u biti crna Gospa, koja simbolizira brojne hercegovačke udovice zaodjevane u crninu, kip sv. Nikole Tavelića, kojega razdire crveni plamen, nosi poruku stradanja širokobrijeških franjevac 1945. godine, dok komunističku krilaticu "Bratstvo i jedinstvo" u Penavušinu umjetničkom izričaju predstavlja stablo s naizgled lijepim, ali grabežljivim pticama (iz 1979. godine), odnosno poljubac mačke i miša (iz 1982. godine).<sup>59</sup>

<sup>56</sup> A. MARIĆ, "Duhovno i kulturno ozračje Hodočašća mladih na Širokom Brijegu. Blagoslovi sive krše...", str. 26.

<sup>57</sup> ABiH, KVP, RSUP-SDB, *Informacija o "Hodočašću mladih na Širokom Brijegu"*, strog. pov. broj: 213-87/84., kut. 92.

<sup>58</sup> Pobrojane crkvene tiskovine navode gostovanje crkvenoga sastava Gospe od zdravlja iz Splita. Usp. J. VIDIĆ, "Deseti susret mladeži (28. srpnja 1984.)", str. 119-121; "Diljem naših svetišta...", u: *Sveta baština*, Duvno, 8/1984., str. 12; "Za sretno sutra", u: *Crkva na kamenu*, Mostar, 8-9/1984., str. 12.

<sup>59</sup> VLASTA GRACIN, *Izmoljene skulpture, Sofija Naletilić Penavuša*, Široki Brijeg, 2001., str. 19-20, 91, 126; TOMISLAV ĆORIĆ, *Hrvatska žena u povijesti*, Zagreb, 1997., str. 99.

U kojoj su mjeri mladi prepoznavali ove poruke, možda najbolje oslikava njihovo šesnaesto hodočašće, održano 28. srpnja 1990., na koje ćemo se osvrnuti u nastavku rada. Ono što ovdje valja naglasiti jest da je ovaj hercegovački euharistijski kongres mladih, objedinjen s desetim hodočašćem, bio posljednji u okviru megajubileja *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*, odnosno *Velike devetnice*, koji će, kako se navodi u *Poruci hrvatskih biskupa nakon N.E.K-a*, "biti neizbrisivo upisan u trinaest stoljetnu povijest Crkve u hrvatskom narodu",<sup>60</sup> a njegovi plodovi, sudeći prema širokobriješkim susretima itekako su zaživjeli u životima hercegovačke mladeži. To potvrđuju i hodočašća koja su uslijedila sljedećih godina, a na koja se valja osvrnuti poradi zaokruživanja tematske cjeline, osobito na ono održano 1985. godine, koja je proglašena *Godinom mladih*.<sup>61</sup>

Kako su hrvatski biskupi u svojoj poruci najavili da će učiniti sve "da se mladi vjernici što više prodube u svojoj vjeri i okupe na posebna hodočašća u svim svetištima Majke Božje za susrete koji će, uz euharistijsko slavlje, biti ispunjeni primjerenim sadržajima, kako bi vjera mladih doista postala svjetlo njihova života",<sup>62</sup> tako je i 27. srpnja 1985. u Širokom Brijegu održan jedan od brojnijih molitvenih susreta gdje se prema podacima iz crkvenih tiskovina okupilo oko 10.000 mladih iz 97 župa diljem Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Među pristiglima bila je i jedna skupina mladih sestara franjevki iz Bijelog Polja, koja je na ovo hodočašće stigla pješice.<sup>63</sup> Misno slavlje predvodio je mostarski biskup Pavao Žanić uz koncelebraciju preko sedamdeset svećenika, među kojima su bili i provincijal fra Jozo Pejić, ravnatelj hrvatske inozemne pastve mons. Vladimir Stanković, tajnik Vijeća franjevačkih zajednica fra Nikola Vukoja te odgovorniji

---

<sup>60</sup> *Službeni vjesnik Mostarsko-duvanjske i Trebinjsko-mrkanske biskupije*, sv. III., Mostar, 1984., str. 64.

<sup>61</sup> *Službeni vjesnik Mostarsko-duvanjske i Trebinjsko-mrkanske biskupije*, sv. III., Mostar, 1984., str. 66; "Godina mladih", u: *Sveta baština*, Duvno, 1/1985., str. 1; "1985.", u: *Crkva na kamenu*, Mostar, 1/1985., str. 2.

<sup>62</sup> *Službeni vjesnik Mostarsko-duvanjske i Trebinjsko-mrkanske biskupije*, sv. III., Mostar, 1984., str. 66.

<sup>63</sup> ILIJA DRMIĆ, "Poziv na put ljubavi", u: *Crkva na kamenu*, Mostar, 9/1985., str. 12; "Molitvom su krši odzvanjali", u: *Sveta baština*, Duvno, 8/1985., str. 13; MIRJANA V., "Na Širokom Brijegu, ...Naša mladost kud korača...", u: *Kršni zavijaj*, 18, Drinovci, 1985., str. 110-115.

novaka na Humcu i propovjednik fra Ivan Dugandžić, koji je u svojoj homiliji pozvao mlade da na životnom putu slijede "Isusa iz Nazareta, koji je vječno mlad". Nakon euharistije, prema već citiranim naputcima biskupa, organizirano je nekoliko izložbi, kojima se uz podsjećanje na povijesne i obiteljske vrijednosti, željelo potaknuti mladalački duh na stvaralaštvo.<sup>64</sup> Poseban dar ovom skupu bio je drveni križ izrađen od lipovine, djelo samoukog umjetnika Brune Hrkača, koji će uz širokobriješku himnu sljedećih godina postati simbolom procesijske povorke s Bakamuše.<sup>65</sup>

Jasno da ovakav skup nije mogao proći ispod radara ondašnje vlasti. Iako se u izvješću Komisije za vjerska pitanja SR BiH naglašava kako ova okupljanja mladeži nemaju negativan predznak kao u prvim godinama organiziranja, ipak, prema njihovoj procjeni "politizacija i nacionalizam su nešto što je u ovoj situaciji latentno i čija eventualna revitalizacija ne bi trebala biti preveliko iznenađenje", što, kako navode, potvrđuje i otpor franjevac dokidanju ovih susreta, unatoč stalnim pritiscima vlasti.<sup>66</sup> "Osvrti na 'Molitvene susrete Katoličke mladeži' na Širokom Brijegu" bila je posebna točka i na sjednici Komisije za vjerska pitanja, održanoj 30. lipnja 1986. Polazeći od već iznesenih teza prema kojima su ovo susreti okarakterizirani kao izraz *klerikalizma* i *kleronacionalizma*, naglašeno je da inzistiranje pojedinih franjevac na očuvanju ove tradicije (bez obzira na cijenu) ima cilj prenijeti "na omladinu 'svijest o povijesnom značenju' Širokog Brijega za svakog Hercegovca – Hrvata – Hrvata-katolika kao njihovog duhovnog središta i ishodišta".<sup>67</sup> Procjenjujući da administrativne mjere zabrane ovih molitvenih okupljanja, u aktualnim političkim

---

<sup>64</sup> Uz izložbe već znanih domaćih umjetnika i hercegovačke sestre franjevke predstavile su svoje rukotvorine – platna s raznobojnim vezovima. Da je ovaj susret objedinio *Godinu mladih* i *Godinu glazbe* potvrđuje i sudioništvo tri gostujuća glazbena sastava (*Emanuel* iz Sarajeva, *Dominik* iz Splita te *Proljeće* iz Mostara). I. DRMIĆ, "Poziv na put ljubavi", str. 12; "Molitvom su krši odzvanjali", str. 13; MIRJANA V., "Na Širokom Brijegu, ...Naša mladost kud korača...", str. 110-111.

<sup>65</sup> A. MARIĆ, "Duhovno i kulturno ozračje Hodočašća mladih na Širokom Brijegu. Blagoslovi sive krše...", str. 27.

<sup>66</sup> ABiH, KVP, *Zapisnik sa XIV sjednice Komisije* (06. 02. 1986.), br. 011-2/86., kut. 96, str. 21-22.

<sup>67</sup> ABiH, KVP, 1986., – 1. sjednica. 30. 06. 1986., br. 011-12/86., kut. 96, str. 4.

okolnostima, nisu bile oportune (ali se ne mogu u potpunosti ni isključiti), a imajući u vidu da je uprava samostana na Širokom Brijegu i Humcu podnijela zahtjeve za dogradnju samostanskih objekata, predloženo je, premda s određenom skepsom prema krajnjem ishodu, da se rješavanje ovih zahtjeva uvjetuje dokidanjem hodočašća, ili, u krajnjem slučaju, njihovim spajanjem s proslavom Velike Gospe. Ukoliko crkveni predstavnici odbiju njihove prijedloge, Komisija zaključuje kako je potrebno poduzeti šire aktivnosti unutar društvenoga sustava "protiv klerikalističkih formi okupljanja mladih, te da se posebno razmotre sve mogućnosti organizovanijeg rada sa omladinom – rješavanja njenih problema od kulturno-zabavnog, sportskog života do problema zapošljavanja i drugih egzistencijalnih pitanja".<sup>68</sup> Drugim riječima, predloženo je pokretanje šire lepeze društvenih aktivnosti, pa čak i zapošljavanja kako bi se mlade "vezalo" uz postojeći politički poredak. Ustrajavanje na spomenutim zahtjevima potvrđuje i zapisnik sa sjednice ove Komisije održane tri mjeseca kasnije (preciznije, 16. rujna), dakle, nakon dvanaestoga hodočašća mladih, koje je i prema njihovim zabilježbama proteklo bez izgređa, uz naglasak o značajno manjem broju nazočnih. Prema zapisničkim navodima obavljen je razgovor s provincijalom fra Jozom Pejićem, od kojega ne samo da je traženo "da se 'Molitveni susreti katoličke mladeži' na Širokom Brijegu kao posebna manifestacija sadržano dokinu i postepeno 'utope' u tradicionalnu proslavu Gospojine", nego, kako se ističe, "čak je na izvjestan način i 'ucijenjen' jer je ovim uslovljena gradnja Humca, bez obzira što imaju sve potrebne dozvole".<sup>69</sup>

Očito ove ucjene nisu urodile plodom. Hodočašća mladih, kao zasebna proslava, održavana su i sljedećih godina. Prema pisanju *Crkve na kamenu* i *Svete baštine* ovi molitveni susreti iz godine u godinu, s obzirom na brojnost hodočasnika, nisu gubili na značenju. Štoviše, naglašeno je kako se uočava sve veći broj mladih iz inozemstva koji se, hodočasteći u Međugorje, pridružuju i širokobriješkim molitvenim

---

<sup>68</sup> ABiH, KVP, 1986., – 1. sjednica, 30. 06. 1986., br. 011-12/86., kut. 96, str. 4-6; M. AKMADŽA, *Katolička crkva u Bosni i Hercegovini i komunistički režim, knjiga II.*, 1967-1990., str. 132-133.

<sup>69</sup> ABiH, KVP, 2. sjednica, 16. 9. 1986., br. 011-84/86., kut. 96, str. 9.

susretima.<sup>70</sup> Međutim, ukoliko se obrati pozornost na doživljaje samih hodočasnika, čini se da potkraj osamdesetih godina nastupa jedno "kriznije" razdoblje. Naime, iščitavajući osvrte samih hodočasnika u *Kršnom zavičaju* iz 1987. godine navodi se kako je "ovo hodočašće iz godine u godinu sve siromašnije sadržajem i brojnošću", bez zasebnoga najavljivanja i pozdravljanja hodočasničkih skupina, uza sve oskudniji poslijepodnevni program tako da "većina te mladosti poslije mise siđe na Lišticu, pa stari Brijeg gotovo opusti".<sup>71</sup> Također, autor teksta naglašava i izostanak reakcije organizatora na oduzimanje crkvene zastave (s nacionalnim obilježjima) hodočascima iz Sinja, zaključujući kako "u cijeloj stvari, čini se, nedostaje nove krvi i čistoga zraka".<sup>72</sup>

---

<sup>70</sup> Detaljnije podatke o hodočašćima mladih od 1986. do 1990. godine vidjeti: "Susret u vjeri i ljubavi", u: *Crkva na kamenu*, Mostar, 8-9/1986., str. 8; "Na Gospinom Brijegu", u: *Crkva na kamenu*, Mostar, 8-9/1987., str. 1; T. V., "Kat. mladež oko Gospe", u: *Crkva na kamenu*, Mostar, 8-9/1988., str. 1, 8; "Blagoslovi sive krše", u: *Crkva na kamenu*, Mostar, 8-9/1989., str. 8; "Mladež oplemenjena evanđeljem", u: *Crkva na kamenu*, Mostar, 8-9/1990., str. 8; "Hodočašće mladih na Široki Brijeg", u: *Sveta baština*, Duvno, 8/1986., str. 7; "Kršćanska mladost na Gospinu brijegu", u: *Sveta baština*, Duvno, 8/1987., str. 8; "Živjet će ovaj narod. Uz ovogodišnje hodočašće mladeži Gospi na Široki Brijeg", u: *Sveta baština*, Duvno, 8/1988., str. 7; "Hodočašće mladih na Širokom Brijegu", u: *Sveta baština*, Duvno, 8/1989., str. 6; "Hodočašće mladih na Široki Brijeg", u: *Sveta baština*, Duvno, 7-8/1990., str. 15. *Kršni zavičaj* iz 1986. dvanaesto hodočašće predstavlja kroz fotografije, iz kojih se vidi nazočnost mladih od Kotora do Maribora i od Subotice do Pule. Na snimkama je zabilježen i prinos dara dvi-ju Širokobriježanki – ručno otkani sag s motivom golubice mira. "Dvanaesti susret mladeži", u: *Kršni zavičaj*, 19, Drinovci, 1986. (stranice nisu označene). Također vidjeti: "Hodočašće koje gubi sjaj (Uz zadnje susrete mladih)", u: *Kršni zavičaj*, 20, Drinovci, 1987., str. 105-109; JURE VIDIĆ, "Susret kršćanske mladeži", u: *Kršni zavičaj*, 21, Drinovci, 1988., str. 150-152; Ž. I., "Petnaesti susret kršćanske mladeži", u: *Kršni zavičaj*, 22, Drinovci, 1989., str. 180-185; "Skup mladih...", u: *Kršni zavičaj*, 23, Drinovci, 1990., str. 166-172; A. MARIĆ, "Duhovno i kulturno ozračje Hodočašća mladih na Širokom Brijegu. Blagoslovi sive krše...", str. 29-37.

<sup>71</sup> "Hodočašće koje gubi sjaj (Uz zadnje susrete mladih)", str. 106-107. Vidjeti i osvrt hodočasnika J. Vidića u: J. VIDIĆ, "Susret kršćanske mladeži", str. 150-152. Ovdje valja imati u vidu i činjenicu da su osvrti objavljeni u zborniku koji je uređivao fra Žarko Ilić, jedan od inicijatora hodočašća mladih u Široki Brijeg.

<sup>72</sup> "Hodočašće koje gubi sjaj (Uz zadnje susrete mladih)", str. 107-108.

Uzimajući u obzir navedene pritiske vlasti, te sve značajniju ulogu Međugorja kao novoga hercegovačkog hodočasničkog središta, stječe se dojam kako je s godinama ipak splasnuo onaj "prvobitni žar" samih organizatora, te da je "društvenim aktivistima" ipak pošlo za rukom dio mladih pridobiti "atraktivnijim" oblicima zajedništva. Međutim, susret mladih 28. srpnja 1990., jasno je pokazao da je ovaj vjerski događaj od svoga začetka mlade odgajao baš u onom smjeru od kojeg je ondašnja vlast strepila, a to je spoj duhovnosti, vjere i izgradnje nacionalnog identiteta. Nepobitnu potvrdu tomu dalo je i šesnaesto hodočašće mladih koje je u kolektivnom pamćenju ostalo zabilježeno i po hrvatskim nacionalnim simbolima, uključujući brojne hrvatske zastave te veliki hrvatski grb (površine četiri stotine četvornih metara) izrađen na obližnjem Ciganskom brdu kao vizualni znak nacionalne pripadnosti i identitetske samosvijesti mladih ovoga kraja.<sup>73</sup> Dodatnu težinu događaju daje i dotada nezabilježen broj sudionika. Prema crkvenim tiskovinama, hodočašću je nazočilo između 25.000 i 30.000 mladih iz svih krajeva domovinske i iseljeničke Crkve.<sup>74</sup> Središnje euharistijsko slavlje predvodio je zagrebački nadbiskup i kardinal Franjo Kuharić,<sup>75</sup> uz koncelebraciju mjesnoga biskupa Pavla Žanića i četrdesetak svećenika, među kojima je bio i provincijal Hercegovačke franjevačke provincije fra Drago Tolj. Okupljenoj katoličkoj mladeži svoju poruku poslao je i prvi hrvatski

---

<sup>73</sup> Opširnije izvješće s ovoga molitvenog skupa, naslovljeno *Poziv na mir i razboritost*, objavljeno u *Večernjem listu* 29. srpnja 1990., vidjeti na: <https://www.vrisak.info/hercegovina/hodocasce-mladih-u-sirokom-brijegu-originalni-plakat-iz-1990/> (28. 4. 2025.).

<sup>74</sup> "Mladež oplemenjena evanđeljem", str. 8. A. Marić i R. Jolić spominju kako su svjetovne tiskovine pisale o nazočnosti i do 100.000 vjernika. Vidjeti: A. MARIĆ, "Duhovno i kulturno ozračje Hodočašća mladih na Širokom Brijegu. Blagoslovi sive krše...", str. 34; R. JOLIĆ, *Šematizam Hercegovačke franjevačke provincije 2012.*, str. 71.

<sup>75</sup> Dolazak kardinala Kuharića na hodočašće mladih 1990. godine bio je iznimno važan događaj, ne samo za širokobriješku župu, nego i za cijelu Hercegovinu. Prema navodima A. Marića njegov put iz Biskupskog ordinarijata u Mostaru, gdje je bio smješten, prema Širokom Brijegu pratila je kolona od dvjestotinjak automobila s istaknutim hrvatskim stegovima. A. MARIĆ, "Duhovno i kulturno ozračje Hodočašća mladih na Širokom Brijegu. Blagoslovi sive krše...", str. 34.

predsjednik Franjo Tuđman.<sup>76</sup> U svojoj homiliji kardinal Kuharić posebno se osvrnuo na brojne istaknute hrvatske zastave naglašavajući kako one trebaju biti "znak da želimo da se ostvare sva naša i vjerska i nacionalna prava! Ali ne satirući drugoga nego surađujući s drugima u poštenju i poštovanju, da bismo gradili bolji svijet..."<sup>77</sup> Misno slavlje završeno je intoniranjem himne *Lijepa naša*, a zabavni program koji je uslijedio (sudionici pripadnici hrvatskih zajednica s Kosova i bačkoga područja te poznati glazbenici Mario Ušić, Ivo Fabijan i Vera Svoboda),<sup>78</sup> bio je koncipiran s jasnim nacionalnim predznakom, čime je dodatno naglašen kulturni i identitetski karakter ovoga događaja.

Dakle, ovi vjerski susreti katoličke mladeži na Širokom Brijegu rasli su u kontinuitetu s velikim jubilejom *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*, koji je kroz brojna liturgijska, pastoralna i kulturna događanja, unutar kojih se, na poseban način kada je riječ o Hercegovini, izdvajaju širokobriješka hodočašća mladih, oživio vjersku, duhovnu, ali i nacionalnu svijest te potaknuo hercegovačke mlade naraštaje na dublje prepoznavanje vlastitih korijena i vjerskog identiteta čiji se odjeci jasno prepoznaju i u atmosferi hodočašća iz 1990. godine. Iako su ovi susreti mladih održavani i nakon Domovinskoga rata (do 2010. godine),<sup>79</sup> broj hodočasnika bio je znatno manji, a uzrok tomu može se tražiti u organiziranju međunarodnog molitvenog susreta u Međugorju, poznatog pod nazivom Mladifest koji svoje korijene vuče iz 1989. godine, a održava se svake godine krajem srpnja, odnosno početkom kolovoza.<sup>80</sup>

---

<sup>76</sup> "Mladež oplemenjena evanđeljem", str. 8. Upućeno pismo predsjednika dr. Franje Tuđmana, te ulomak propovijedi kardinala Kuharića prenosi *Kršni zavičaj*. Vidjeti: "Skup mladih...", str. 167-171.

<sup>77</sup> "Skup mladih...", str. 169.

<sup>78</sup> "Mladež oplemenjena evanđeljem", str. 8; "Hodočašće mladih na Široki Brijeg", str. 15; "Skup mladih...", str. 172.

<sup>79</sup> R. JOLIĆ, *Šematizam Hercegovačke franjevačke provincije 2012.*, str. 71.

<sup>80</sup> <https://citluk.ba/mladifest-medugorje/> (26. 4. 2025.).

## **Zaključna razmatranja**

Megajubilej *Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata*, koji je Katolička Crkva pokrenula sredinom sedamdesetih godina 20. stoljeća, predstavljao je ne samo osmišljeni oblik duhovne obnove nego i simbolički odgovor Crkve na sve intenzivnije ograničavanje vjerskog i nacionalnog izražavanja. Premda formalno predstavljen kao isključivo vjerski program, jubilej je sadržavao i izražene elemente povijesnog i nacionalnog samoidentificiranja, što su državne vlasti brzo prepoznale kao potencijalnu ugrozu postojeće ideološke homogenosti, pa su vjerske aktivnosti vezane uz ovaj crkveni projekt bile pod njihovom stalnom prismotrom. U tom je kontekstu osobitu pozornost izazvala pojava organiziranih hodočašća mladih na Široki Brijeg, započeta u kolovozu 1975., dakle nepuna dva mjeseca prije done-sene odluke Biskupske konferencije o pokretanju *Velike devetnice*. Ovi susreti, utemeljeni na snažnoj duhovnoj, povijesnoj i simboličkoj dimenziji, razvili su se u tradicionalna okupljanja mladih, koja se mogu interpretirati kao konstitutivni dio širega jubilejskog pokreta. Njihovo značenje nadilazilo je isključivu religijsku razinu jer su predstavljala i platformu za jačanje kolektivne memorije i nacionalnog identiteta, posebice među mladim hercegovačkim naraštajem. Ove činjenice kao i brojnost sudionika, kako iz domovinske tako i iz iseljeničke Crkve, pridonijele su tome da su ta okupljanja poprimila šire društveno-političko značenje, pa su stoga vrlo brzo postala predmetom interesa tijela državne sigurnosti i Komisije za vjerska pitanja, koje su ih, kvalificirajući kleronacionalističkim, pokušavale suzbiti različitim oblicima pritisaka. Unatoč trajnom nadzoru vlasti, vjerski i identitetski zamah koji je započeo u Širokom Brijegu sredinom 1970-ih godina, a onda i "rastao" uz veliki jubilej Crkve, dosegnuo je svoj vrhunac u ozračju hodočašća 1990. godine, čime se može smatrati zaokruženim jedan značajan ciklus u procesu obnove vjerske i nacionalne svijesti hrvatskoga naroda, u specifičnom kontekstu kasnosocijalističkoga razdoblja i uoči promjena koje su uslijedile raspadom Jugoslavije.